

Соціальний захист безробітних в контексті діяльності державної служби зайнятості України: аналіз основних тенденцій

Мантур-Чубата О.С.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління персоналом
та економіки праці
Хмельницького національного університету

Боронюк Л.В.

студентка
Хмельницького національного університету

У статті здійснено аналіз соціального захисту безробітних в контексті діяльності Державної служби зайнятості України. Проведено аналіз динаміки рівня безробіття. На основі проведеного аналізу безробіття в Україні та можливих сценаріїв розвитку цього явища, внесено пропозиції щодо подолання кризових явищ у сфері зайнятості та покращення ситуації на ринку праці.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, робоча сила соціальний захист безробітних.

Мантур-Чубата О.С., Боронюк Л.В. СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА БЕЗРАБОТНЫХ В КОНТЕКСТЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ ЗАНЯТОСТИ УКРАИНЫ: АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ

В статье проведен анализ социальной защиты безработных в контексте деятельности Государственной службы занятости Украины. Проведен анализ динамики уровня безработицы. На основе проведенного анализа безработицы в Украине и возможных сценариев развития этого явления, внесены предложения по преодолению кризисных явлений в сфере занятости и улучшение ситуации на рынке труда.

Ключевые слова: безработица, уровень безработицы, рабочая сила социальную защиту безработных.

Mantur-Chubata O.S., Boronyuk L.V. SOCIAL PROTECTION OF UNEMPLOYED IN THE CONTEXT OF ACTIVITY OF THE STATE EMPLOYMENT SERVICE OF UKRAINE: ANALYSIS OF MAIN TRENDS

The article analyzes the social protection of the unemployed in the context of the activity of the State Employment Service of Ukraine. An analysis of the dynamics of the unemployment rate has been carried out. Based on the analysis of unemployment in Ukraine and possible scenarios for the development of this phenomenon, proposals have been made to overcome the crisis phenomena in the field of employment and improve the situation in the labor market.

Keywords: unemployment, unemployment rate, labor force, social protection of the unemployed.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день немає жодної країни світу, якої б не торкнулася проблема безробіття. Адже конкурентний механізм ринку праці неодмінно призводить до «витіснення» зі сфери зайнятості тих категорій громадян, рівень конкурентоспроможності яких не відповідає запитам роботодавців. Як наслідок, подекуди значна частка економічно активного населення внаслідок втрати роботи та трудового доходу потребує соціальної підтримки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання регулювання зайнятості та безробіття знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, таких як: С. І. Бандура, Д. П. Богиня, І. К. Бондар, Е. М. Лібанова, О. А. Чурилова та багато інших. Значний внесок у вивчення проблем стосовно аналізу

безробіття зробили іноземні вчені, зокрема: П. Дайамонд, Р. Джекман, А. Сміт та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз стану та динаміки показників безробіття в Україні за останні роки, дослідження ситуації соціального захисту від безробіття шляхом аналізу попиту і пропозицію робочої сили серед безробітних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безробіття є невід'ємною складовою ринкової економіки, одним з негативних наслідків самої природи ринку, результатом дії його головного закону – попиту і пропозиції.

Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування [1]. Необхідно відмітити, що дане трактування

поняття безробіття стосується лише тих громадян, які виявляють економічну активність, коли самі шукають роботу.

Світова фінансова криза 2008 р. завдала значної шкоди Україні. Працівники сектора промисловості та будівництва зазнали найбільшого скорочення зайнятості на початку кризи.

Протягом 2008–2013 рр. безробіття в Україні поступово зменшувалося. У 2014 р. чисельність безробітних у віці 15–70 років різко зросла і становила 1 847,6 тис. осіб на противагу 1 510,4 тис. особам у 2013 році. У 2015 році цей показник скоротився і становив 1 654,7 тис. осіб. Проте у наступні два роки безробіття знову зростає незначними темпами, так у 2016 р. чисельність безробітних у віці 15-70 років склала 1678,2 тис. осіб, а у 2017 р. вона зросла ще 19,8 тис. осіб і склала 1698,0 тис. осіб (таблиця 1) [2].

Якщо за Методологією МОП у 2013 році питома вага безробітних складала 7,2% кількості економічно активного населення у віці 15-70 років, то в 2016 р. зросла до 9,4%, тобто за 3 роки в країні відбулося збільшення рівня безробіття на 2,2 відсоткових пунктів або на 115 тис. осіб. Аналогічна тенденція спостерігається з рівнем і кількістю безробітних серед населення працездатного віку. Україна в 2014-2015 рр. втратила 3 млн. робочих місць внаслідок окупації Донбасу і Криму.

Аналіз таблиці 1 свідчить, що чисельність безробітного населення за останні 8 років мала тенденцію з 2010 до 2013 рр. до зниження, але в зв'язку з політичними подіями і складною ситуацією на сході країни у 2014 р. чисельність безробітних у віці 15–70 років

зросла на 337,2 тис. осіб, або на 22,3%, майже аналогічно зросла чисельність безробітних серед населення працездатного віку. У 2015 р. безробіття скоротилося до показника 1654,7 тис. осіб для безробітних у віці 15–70 років і до 1654,0 тис. осіб для безробітних працездатного віку, що у відсотковому співвідношенні становить 10,4%. Проте у 2016 р. та 2017 р. спостерігається тенденція до зростання чисельності безробітних як у віці 15-70 років, так і серед осіб працездатного віку.

Для кращого візуального сприйняття чисельність безробітного населення у віці 15–70 років за 2012-2017 рр. схематично виведено в діаграму (рисунок 1).

Позитивна тенденція скорочення рівня безробіття в Україні у 2015 р. є досить примарною і далекою від реальності, оскільки через складну ситуацію на Сході України існувало багато проблем щодо отримання статистичної інформації про рівень безробіття. Дана проблема не дозволяє об'єктивно оцінювати реальності безробіття в Україні. Розпочинаючи з 2015 р. в оцінці чисельності безробітних враховувалась спостереження всіх регіонів України, крім тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також частини зони проведення антитерористичної операції. Ми можемо спостерігати негативну динаміку зростання безробітного населення у віці 15-70 років, хоч дана інформація не є повною, оскільки статистика не враховує часткову зайнятість, неможливо врахувати осіб, які втратили «надію на працю» і не стоять на обліку в службі зайнятості, ті хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи

Таблиця 1

Динаміка чисельності безробітних та показників безробіття в Україні за 2010-2017 рр. (за даними Державного комітету статистики України)

	Безробітне населення (за методологією МОП)			
	у віці 15-70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1713,9	8,2	1712,5	8,9
2011	1661,9	8,0	1660,9	8,7
2012	1589,8	7,6	1589,2	8,2
2013	1510,4	7,3	1510,3	7,8
2014	1847,6	9,3	1847,1	9,7
2015	1654,7	9,1	1654,0	9,5
2016	1678,2	9,3	1677,5	9,7
2017	1698,0	9,5	1697,3	9,9

Джерело: Державний комітет статистики [2]

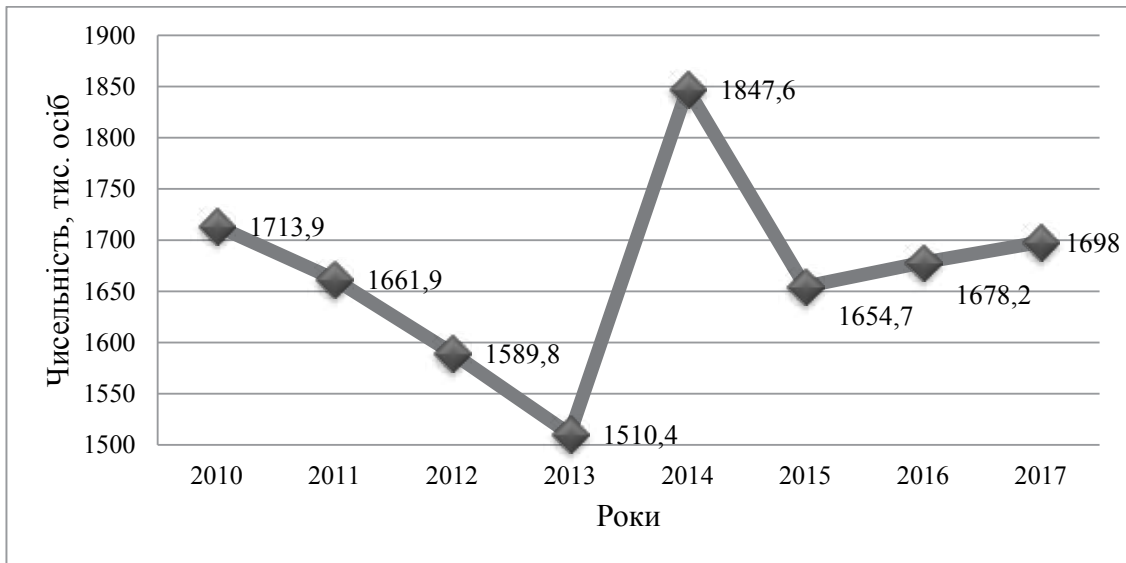

Рис. 1. Динаміка безробітного населення у віці 15–70 років в Україні за 2010–2017 рр.

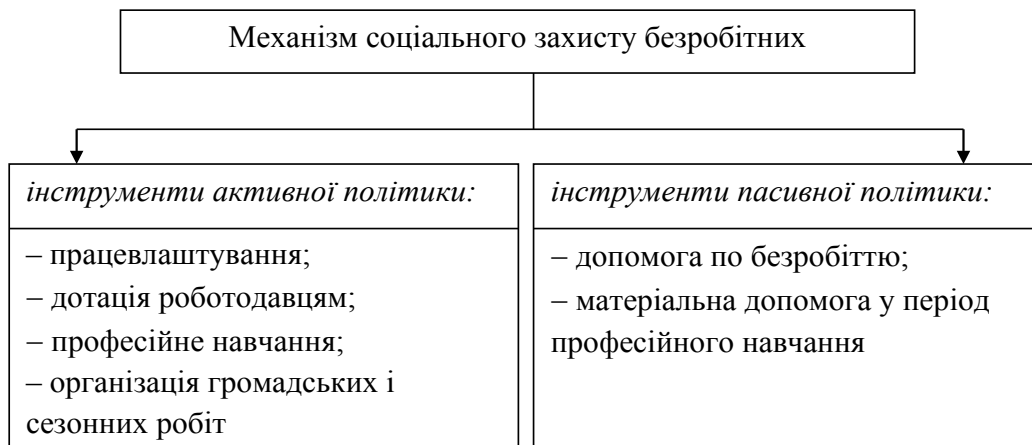

Рис. 2. Механізм соціального захисту безробітних в Україні

адміністрації, вважаються зайнятими, а також неправдива інформація збоку безробітних.

Велика кількість працівників працюють безофіційного оформлення, тому майже неможливо перевірити тих, які задіяні в тіньовій економіці і хто отримує виплати по безробіттю, хто саме через відсутність роботи виїхали за кордон на заробітки. Не включається до складу безробітних ні 2 мільйони селян, які живуть лише із присадибного господарства, ні тих, що мають тимчасові підробітки. Значна частина населення зараз перебуває в умовах вимушеної неповної зайнятості. Лише чисельність працюючих в режимі неповного робочого тижня (дня) перевищує 2 млн. чоловік [3, с. 182].

Проблема безробіття набула актуальності та зумовила необхідність соціального захисту

безробітних ще на початку 90-х років ХХ ст., що, в свою чергу, зумовило прийняття законодавчих актів, які передбачали механізм створення спеціальних фінансових джерел для надання матеріальної підтримки безробітним, а також покладали певні зобов'язання на державні органи та роботодавців у сфері зайнятості.

Механізм соціального захисту безробітних в Україні є комплексним та передбачає взаємодію інструментів як активної, так і пасивної політики (рисунок 2).

Інструменти активної політики соціального захисту безробітних спрямовані на активізацію зусиль, підвищення конкурентоспроможності безробітних на ринку праці, а пасивної – на компенсацію втраченого трудового доходу в період незайнятості. Безумовно, вищий рівень як економічної, так і соціальної ефек-

тивності мають інструменти активної політики, оскільки в основі їх реалізації покладено принцип надання не «риби», а «вудочки», що обумовлює соціальну підтримку безробітних за умови їх трудової активності.

Важливим інструментом соціального захисту безробітних є їх працевлаштування. На сьогоднішній день посередницькі функції щодо працевлаштування безробітних в Україні виконує Державна служба зайнятості (ДСЗ) і кадрові агенції.

Для кращого візуального сприйняття загальна чисельність працевлаштованих громадян України державною службою зайнятості за 2010-2017 рр. схематично виведена в діаграму (рисунок 3) [2].

Як бачимо, чисельність працевлаштованих державною службою зайнятості в період з 2010 р. по 2012 р. поступово зростала від показника 744,5 тис. осіб до 764,4 тис. особи. У 2013 р. чисельність працевлаштованих різко скоротилась на 29,1% і склала 541,9 тис. осіб, у 2014 р. чисельність працевлаштованих державною службою зайнятості знижувалась і становила 494,9 тис. осіб. У 2015 р. цей показник ще скоротився на 10,1% і склав 444,7 тис. осіб. Впродовж наступних двох років чисельність працевлаштованих громадян державною службою зайнятості в Україні також скорочувалась, так цей показник у 2016 р. склав 409 тис. осіб, а у 2017 р. скоротився на 2,54% і склав 398,6 тис. осіб.

Для кращого пізнання ситуації соціального захисту від безробіття необхідно проаналізу-

вати попит і пропозицію робочої сили серед безробітних за даними державної служби зайнятості у 2010-2017 рр. (таблиця 2) [4].

Для кращого візуального сприйняття динаміка попиту та пропозиції робочої сили в Україні в період за 2010-2017 рр. схематично виведена в діаграму (рисунок 4).

Як бачимо, попит на робочу силу упродовж 2010-2015 рр. мав тенденцію до зниження, проте у 2016-2017 рр. він зростає. У 2010 р. потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць складала 63,9 тис. осіб при пропозиції робочої сили 564,0 тис. осіб, у 2011 р. попит склав 59,3 тис. осіб, а пропозиція – 501,4 тис. особи. У 2012 р. попит на робочу силу скоротився на 10,7 тис. осіб і склав 48,6 тис. осіб, а пропозиція робочої сили зросла і становила 526,2 тис. осіб. У 2013 р. попит і пропозиція знижувалась і склали 47,5 тис. осіб і 487,7 тис. осіб відповідно. У 2014 р. попит скоротився до 35,3 тис. осіб, а пропозиція зросла до 512,2 тис. осіб. В 2015 р. потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) склала 25,9 тис. осіб, а кількість зареєстрованих безробітних склала 490,8 тис. осіб. У наступні два роки спостерігається позитивна тенденція до скорочення чисельності зареєстрованих безробітних і збільшення потреби роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), так у 2016 р. кількість зареєстрованих безробітних склала 390,8 тис. осіб, а

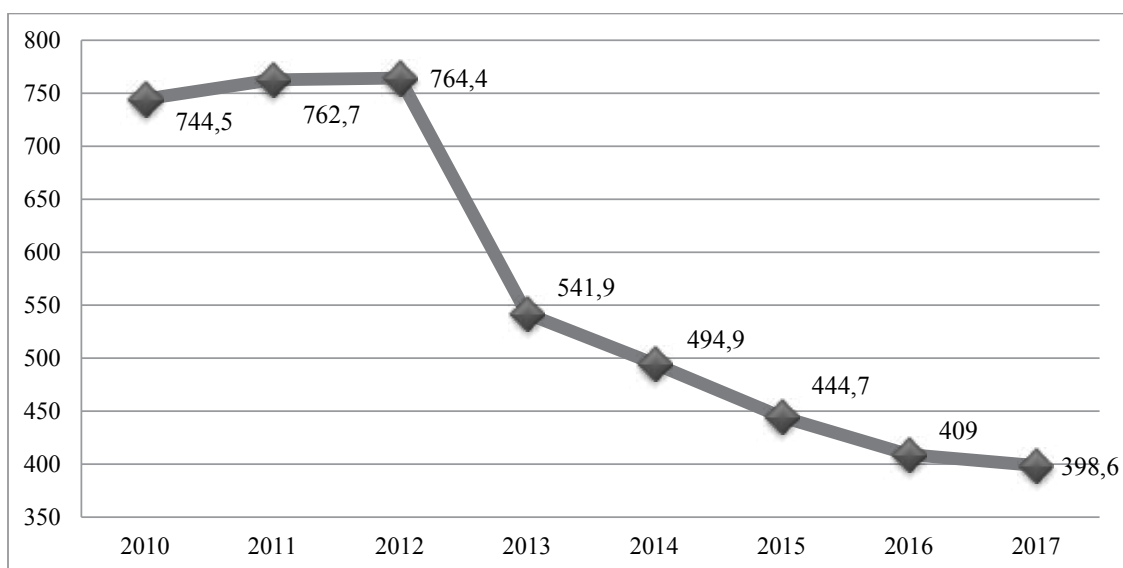

Рис. 3. Динаміка чисельності працевлаштованих громадян державною службою зайнятості в Україні за 2010–2017 рр. (за даними Державного комітету статистики України)

потреба роботодавців у правниках склала 36,0 тис. осіб, у 2017 р. ці показники становили 354,4 тис. осіб і 50,4 тис. осіб відповідно.

Отже, пропозиція робочої сили значно перевищує попит і показник навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць, проте у 2017 р. він досяг найнижчої позначки за останні 8 років і склав 70 осіб. Це вказує на активну співпрацю ДСЗ з роботодавцями.

Також громадянам, які звернулися до державної служби зайнятості, надаються на безоплатній основі послуги з професійної орієнтації, що включають професійне інформування, професійне консультування і професійний відбір.

У середньомісячну заробітну плату (дохід) для обчислення допомоги з безробіття врахо-

вуються всі види виплат, на які нараховувалися страхові внески. Допомога з безробіття не може бути вищою за середню заробітну плату, що склалася в галузях національної економіки відповідної області за минулий місяць, і нижчою за прожитковий мінімум, встановлений законом [5, ст. 23].

Висновки з проведеного дослідження. Аналізуючи сучасний стан безробіття визначено, що проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і якщо його не вирішувати, то неможливо налагодити ефективну діяльність економіки і рівень безробіття буде зростати. Можна виділити основні напрями його подолання: підвищення добробуту за рахунок особистого трудового внеску, підприємництва та ділової активності; надання відповідної допомоги по безробіттю,

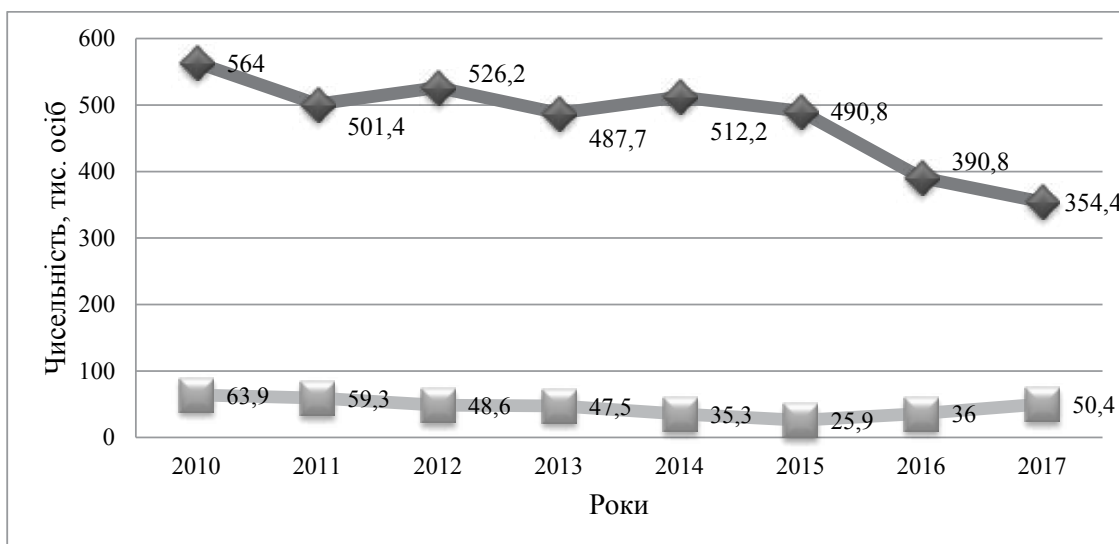

Рис. 4. Динаміка відповідності попиту та пропозиції робочої сили за 2010-2017 роки (за даними Державної служби зайнятості України)

Таблиця 2

Попит та пропозиція робочої сили за 2010-2017 рр. (за даними Державної служби зайнятості України)

Показник	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	564,0	501,4	526,2	487,7	512,2	490,8	390,8	354,4
Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис. осіб	63,9	59,3	48,6	47,5	35,3	25,9	36,0	50,4
Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), осіб	88	84	108	103	145	189	108	70

Джерело: Державна служба зайнятості [4]

збереження робочих місць та перепідготовка осіб, які втратили роботу; проведення ґрунтовної пенсійної реформи; сприяння всебічному державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства; проведення спеціальних ярмарків праці для навчальних закладів з метою працевлаштування випускників; розширення досвіду організації зустрічей із роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували

власний бізнес; посилення координації міжнародної діяльності в частині інформаційного обміну з питань зайнятості; забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки розвитку духовної сфери, освіти, науки і культури. Політика зайнятості має гарантувати соціальний захист населення шляхом забезпечення належних умов життя, регулювання заробітної плати, стимулювання нових місць і виплати допомоги безробітним тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про зайнятість населення : закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 13.05.2018).
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2018).
3. Чурилова О.А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки / О.А. Чурилова // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем європ. інтеграції: зб. наук. статей у 2 т. –х. 2008. № 12. С. 182–184.
4. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2018).
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III // База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14> (дата звернення: 21.05.2018).

REFERENCES:

1. Pro zajnjatistj naseleennja : zakon Ukrainy vid 05.07.2012 r. № 5067-VI // Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy" [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (data zvernennja: 13.05.2018).
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennja: 15.05.2018).
3. Churylova O.A. Bezrobittja v Ukraini: prychny, vydy, naslidky / O.A. Churylova // Naukovi dorobky molodi – vyrishennju problem jevroп. integraciji: zb. nauk. statej u 2 t. kh. 2008. № 12. S. 182–184.
4. Derzhavna sluzhba zajnjatosti [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.dcz.gov.ua> (data zvernennja: 21.05.2018).
5. Pro zaghaljnoobov'язkove derzhavne socialjne strakhuvannja na vypadok bezrobittja : zakon Ukrainy vid 02.03.2000 r. № 1533-III // Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy" [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14> (data zvernennja: 21.05.2018).